

ORIGINALNI NAUČNI ČLANAK

Katarina B. Ivančević*

PREDUGOVORNA OBAVEZA PRIJAVE OKOLNOSTI ZNAČAJNIH ZA OCENU RIZIKA

Apstrakt: U ovom radu razmatramo pitanja vezana za predugovornu obavezu ugovarača osiguranja da prijavi osiguravaču okolnosti značajne za ocenu rizika. Cilj rada je da se uporede odredbe ZOO-a, predloži za izmene u srpskom pravu iz Prednacrtu Građanskog zakonika Republike Srbije sa rešenjima iz uporednog prava i odredbama Načela evropskog ugovornog prava osiguranja (PEICL). Analiza je pokazala da je potrebno osavremeniti rešenja iz ZOO-a i da su izmene koje su predložene, u pogledu posebnih pravila u vezi sa obavezom prijave okolnosti značajnih za ocenu rizika osiguravaču, dobrim delom usklađene sa savremenim rešenjima iz uporednog prava i odredbama PEICL-a. Autorka ukazuje da se predložena rešenja mogu dopuniti i poboljšati.

Ključne reči: prijava okolnosti, rizik, predugovorna obaveza, osiguranje, kršenje obaveze prijave, sankcije.

1. UVOD

Pri zaključenju ugovora o osiguranju je prisutna informaciona asimetrija koja zahteva da druga ugovorna strana bude obavestena o činjenicama koje joj nisu poznate, ali su odlučujuće za odluku da li će i pod kojim uslovima zaključiti ugovor. U pravnoj teoriji se vremenom iskristalisao stav da obaveza predugovornog informisanja u fazi pregovora ne može biti uređena na opšti način za sve ugovore, kao i da će biti šira ukoliko je prisutna nejednakost ugovornih strana.¹ Stav nemačke sudske prakse je da je ugovorna obaveza obavestavanja uvek vezana za okolnosti konkretnog slučaja i posebnu vrstu ugovora, kao što je ugovor o osiguranju.² Ugovor o osiguranju je alatoran, zaključuje se po pristupu, prema uslovima koje

* Redovna profesorka u penziji, Pravni fakultet Univerziteta Union u Beogradu; e-mail: katarina.ivancevic@pravnofakultet.rs

1 Orlić, M., 1993. *Zaključenje ugovora*, Beograd, Institut za uporedno pravo, str. 30–31.

2 Stav nemačkog Saveznog vrhovnog suda. Odluke suda nemaju karakter presedana ali su izvršile veliki uticaj na razvoj ugovornog prava osiguranja. Keglević, A., 2016. *Ugovorno pravo osiguranja*, Zagreb, Školska knjiga, str. 244.

osiguravač kao stručnjak unapred određuje i, po pravilu, kod osiguranja tzv. masovnih rizika ne dolazi uvek do faze pregovora. Smatra se ugovorom dobre vere, što podrazumeva da u odnosima ugovornih strana mora da postoji visok nivo međusobnog poverenja.³ Da bi se otklonile negativne strane informacione asimetrije, pooštrena je obaveza predugovornog i ugovornog informisanja prilikom zaključenja ugovora o osiguranju.

Tradicionalno se zakonskim odredbama koje uređuju ugovor o osiguranju propisuje obaveza obaveštavanja osiguravača o okolnostima od značaja za ocenu rizika. Ugovarač osiguranja je u obavezi da prilikom zaključenja ugovora pruži osiguravaču sve neophodne informacije o činjenicama značajnim za ocenu rizika koje su mu poznate, posebno one koje osiguravač bez njegovog obaveštenja ne bi mogao da sazna. Problem informacione asimetrije može dovesti do negativne selekcije rizika kada osiguravač zbog nedostatka informacija može opredeliti nižu ili višu premiju osiguranja od one koja je odgovarajuća za preuzeti rizik ili se može odlučiti da zaključi ugovor koji inače ne bi zaključio.

Vremenom je, pod uticajem potrošačkih direktiva, uvedena zakonska obaveza predugovornog informisanja zainteresovanog lica od strane osiguravača. Prilikom zaključenja ugovora u toku pregovora, kao i tokom njegovog trajanja, osiguravač i njegov zastupnik su u obavezi da zainteresovanom licu, budućem ugovaraču osiguranja, pruže propisane informacije. Obaveštenje sa informacijama se daje sa ciljem da ugovarač osiguranja, posebno ako je potrošač, donese racionalnu odluku da li da zaključi ponuđeni ugovor o osiguranju, pod kojim uslovima da ga zaključi, da li u toku trajanja osiguranja da traži promene uslova ugovora ili da ugovor otkaže. Propisana su posebna pravila koja se odnose na način dostavljanja, na sadržaj obaveštenja i obim informacija, kao i pravne posledice koje nastaju zbog nepoštovanja ove obaveze.⁴

Pitanjima vezanim za obavezu osiguravača da licu zainteresovanom za zaključenje ugovora o osiguranju dostavi propisane informacije se nećemo baviti u ovom radu. Analiziraćemo značaj, sadržaj i način obaveze prijavljivanja osiguravaču činjenica značajnih za ocenu rizika, kao i pravne posledice kršenja ove obaveze. Pritom ćemo uporediti odredbe srpskog prava,⁵ promene koje se predlažu u Prednacrtu Građanskog zakonika

3 Pavić, D., 2009, *Ugovorno pravo osiguranja*, Zagreb, TECTUS, str. 60–61.

4 Ivančević, K., Dokument s informacijama o proizvodu osiguranja, u: Petrović, Z., Čolović, V. (ur.), 2018, *Odgovornost za štetu, naknada štete i osiguranje*, Beograd, Valjevo, Institut za uporedno pravo, str. 341.

5 Zakon o obligacionim odnosima, *Sl. list SFRJ*, br. 29/78, 39/85, 45/89 i 57/89, *Sl. list SRJ*, br. 31/93, *Sl. list SCG*, br. 1/03 – Ustavna povelja, (u daljem tekstu: ZOO).

Republike Srbije⁶ sa rešenjima iz uporednog prava i odredbama Načela evropskog ugovornog prava osiguranja.⁷

1.1. ČINJENICE ZNAČAJNE ZA OCENU RIZIKA

Osiguravači u skladu sa pravilima struke vrše selekciju rizika, opredeljuju rizike koje će preuzeti u osiguranje i nisu spremni da preuzmu u osiguranje sve rizike. Da bi neki rizik mogao da se osigura, mora da zadovolji određene kriterijume.⁸ Brojni su faktori koji ograničavaju osigurljivost rizika, a koje osiguravač mora imati u vidu.⁹ Pojedini rizici se uopšte ne mogu prihvatiti u osiguranje, dok se određeni rizici prihvataju samo uz uvećanu premiju ili sa ograničenim pokrićem. Osnovni čisti rizici koji se preuzimaju u osiguranje koji mogu da prouzrokuju finansijsku neizvesnost su: lični rizici koji direktno utiču na pojedinca, imovinski rizici, rizici odgovornosti i rizici nastali zbog propusta drugih lica.¹⁰ Kao polazna osnova za određivanje premije osiguranja uzima se stepen rizika koji je obuhvaćen osiguranjem, mada iznos zavisi i od drugih faktora.¹¹ Pri toj proceni mera mogućeg gubitka se opredeljuje na osnovu raspoloživih podataka i iskazuje se kroz izraz manji rizik ili veći rizik.¹²

Kako osiguravač može samo od zainteresovanog lica da sazna za njega značajne podatke, uvedena je obaveza za ugovarača osiguranja da prilikom zaključenja ugovora prijavi osiguravaču sve okolnosti koje su od značaja za ocenu rizika, a koje su mu bile poznate ili mu nisu mogle ostati nepoznate.¹³ Odredbama ZOO-a nije određeno koje se okolnosti smatraju značajnim niti su određeni kriterijumi za ocenu značaja činjenica koje se prijavljuju vezano za ocenu rizika.¹⁴ Zavisno od konkretnog slučaja određuje se koje su okolnosti od značaja za ocenu težine rizika.¹⁵ U teoriji se

6 Prednacrt Građanskog zakonika Republike Srbije, (u daljem tekstu: Prednacrt GZ Srbije), 2016, *Pravni život*, 5–6, str. 139–544.

7 Restatement of European Insurance Contract Law, *Principles of European Insurance Contract Law*, (PEICL), November 1, 2015 (u daljem tekstu: PEICL).

8 Čl. 898. st. 1. ZOO.

9 Vujović, R., 2009, *Upravljanje rizicima i osiguranje*, Beograd, Univerzitet Singidunum, str. 40 i 42.

10 Vujović, R., 2009, str. 58.

11 Kao što su trajanje ugovora, tehnički rezultat iz prethodnog perioda osiguranja, broj osiguranika i drugi faktori.

12 Vaughan, E., Vaughan, T., 2000. *Osnove osiguranja: upravljanje rizicima*, Mate, Zagreb, str. 7.

13 Čl. 907. ZOO.

14 Isto: Belanić, L., Obveza prijave značajnih okolnosti za procenu rizika prilikom sklapanja ugovora o osiguranju, u: Petrović, Z., Čolović, V. (ur.), 2018, *Odgovornost za štetu, naknada štete i osiguranje*, Beograd, Valjevo, Institut za uporedno pravo, str. 362.

15 Šulejić, P., 2005, str. 224.

smatra da su to „[...]one okolnosti od kojih zavisi da li će osiguravač prihvatiti ponudu za zaključenje ugovora o osiguranju, uz koji obim pokriva i uz koliku premiju“.¹⁶ Prema stavu sudske prakse ugovarač osiguranja je u obavezi da, po načelu savesnosti i poštenja i prema okolnostima slučaja, prijavi sve okolnosti, kao i da osiguravaču da tačne i potpune podatke o ovim okolnostima. Koje su okolnosti od značaja za procenu rizika zavisi od konkretnog slučaja, ali pretpostavka je da su to sve važne okolnosti sadržane u upitniku osiguravača.¹⁷

U uporednom pravu se zahteva od ugovarača osiguranja da tačno prijavi sve okolnosti koje su mu poznate i za koje se razumno pretpostavlja da predstavljaju elemente značajne za procenu rizika.¹⁸ U nemačkom pravu se smatra bitnom svaka okolnost za koju je osiguravač izričito postavio pitanja u pisanoj formi i na koja ugovarač osiguranja mora da se izjasni.¹⁹ U Litvaniji se bitnim okolnostima smatraju okolnosti navedene u uslovima osiguravača za konkretnu vrstu osiguranja, kao i one za koje je osiguravač u pisanom obliku tražio informacije.²⁰ U novijim zakonima, kao što je bugarski, određuje se da se bitnim okolnostima smatraju samo one o kojima je osiguravač postavio pitanje u pismenoj formi.²¹

Nije opredeljeno koje su to okolnosti koje ugovaraču osiguranja nisu mogle ostati nepoznate. U teoriji se ukazuje na to da bi se moglo tumačiti da su to činjenice koje su po redovnom toku stvari mogle biti poznate brižljivoj osobi, sa prosečnim znanjem i iskustvom, upotrebom odgovarajućeg standarda profesionalne pažnje, odnosno pažnje dobrog domaćina.²²

16 Jankovec, I., 1987. *Ugovori u privredi*, Beograd, Centar za radničko samoupravljanje, str. 559.

17 Presuda Privrednog apelacionog suda, Pž. 658/2010 (2) od 7. 4. 2010. godine.

18 Čl. 11. st. 1. Loi du 27 juillet 1997 sur le contrat d'assurance – Zakon o ugovoru o osiguranju Luksemburga, (u daljem tekstu: ZUO Luksemburga); čl. L. 113–2, tačka 2. French Insurance Code – Francuski zakonik o osiguranju, (u daljem tekstu: ZO Francuske); čl. 58. st. 1. The Law of 4 April 2014 “on insurance” – Zakon o osiguranju Kraljevine Belgije, 2014, (u daljem tekstu: ZO Belgije); čl. 2203. *Codul civil al României* Romania Civil Code, Građanski zakonik Rumunije (u daljem tekstu: GZ Rumunije); čl. 24. st. 4. Decreto-Lei n.º 72/2008, *Diário da República, 1.ª série — N.º 75 — 16 de Abril de 2008*, with the amendments implemented by Law no. 147/2015 – Zakon Republike Portugalije (u daljem tekstu: ZR Portugalije).

19 Čl. 19. st. 1. Gesetz über den Versicherungsvertrag (Versicherungsvertragsgesetz – VVG), Zakona o ugovoru o osiguranju Nemačke, (u daljem tekstu: ZUO Nemačke).

20 Čl. 6.993. st. 2. Civil code of the Republic of Lithuania 18 July 2000 No VIII-1864 – Građanski zakonik Republike Litvanije, No XI-1312, (u daljem tekstu: GZ Litvanije).

21 Čl. 243. Republic of Bulgaria, Insurance code – Zakonik o osiguranju Bugarske, 2005, (u daljem tekstu: ZO Bugarske).

22 Odredbama ZOO-a koje uređuju ugovor o kupoprodaji, odnosno zakona kojim se uređuje pomorsko osiguranje je na sličan način uređeno koje okolnosti ne mogu ostati nepoznate. Gorenc, V. *et al.*, (ur.) *Komentar Zakona o obveznim odnosima*, 2005, Zagreb, RRI, komentar uz čl. 932, str. 1403.

2. OBAVEZA I NAČIN PRIJAVE OKOLNOSTI ZNAČAJNIH ZA OCENU RIZIKA

Dužnost prijavljivanja osiguravaču okolnosti bitnih za ocenu rizika prilikom sklapanja ugovora o osiguranju je uobičajena i opšteprihvaćena. Ova obaveza prethodi zaključenju ugovora o osiguranju tako da se zasniva na zakonskim odredbama, običajima i sudskoj praksi.²³ Prijava okolnosti značajnih za ocenu rizika je izjava o poznatim okolnostima. To nije izjava volje i od ugovarača osiguranja se ne očekuje da garantuje postojanje prijavljenih okolnosti, kao ni preciznost u prijavi.²⁴ Prema stavu teorije i sudske prakse u Nemačkoj, pravna priroda obaveze ugovarača osiguranja da osiguravaču ne predstavlja na lažan način okolnosti značajne za ocenu rizika kod prijave za osiguranje je zakonska obaveza (*gesetzliche Obliegenheit*) i za kršenje ove obaveze su zakonom utvrđene specifične pravne posledice.²⁵

U uporednom pravu nisu usaglašena pravila kojima su uređeni sadržina, način ispunjenja ove obaveze, koja lica su obveznici obaveze obaveštavanja, kao i sankcije za njeno kršenje.²⁶ Obaveza obaveštavanja osiguravača o bitnim okolnostima značajnim za ocenu rizika najčešće je propisana za ugovarača osiguranja,²⁷ koji može biti istovremeno i osiguraničnik, odnosno osigurano lice, s tim da to nije uvek slučaj. U nekim pravima je to obaveza osiguraničnika, u nekim pak i ugovarača osiguranja i osiguraničnika.²⁸ U bugarskom pravu je to obaveza osiguraničnika, njegovog zastupnika ili brokera.²⁹

Obaveza za dostavljanje predugovornih informacija osiguravaču o okolnostima značajnim za ocenu rizika se godinama u pravu osiguranju zasnivala na principu maksimalne dobre vere,³⁰ odnosno na načelu

23 Pravna priroda ove obaveze je na različit način posmatrana kroz pojedine teorije. Šulejić, P., 2005, *Pravo osiguranja*, Beograd, Dosije, str. 224.

24 Unan, S., 2016, Some issues related to the content of the policyholder's pre-contractual duty of disclosure – general view, *Evropska revija za pravo osiguranja*, 1, str. 27.

25 Wandt, M., Bork, K. Disclosure Duties in German Insurance Contract Law, *ZVersWiss* 109, pp. 86–87.

26 Final Report of the Commission Expert Group on European Insurance Contract Law, European Commission, 2014, (u daljem tekstu: Final Report PEICL), p. 43.

27 To je slučaj u srpskom pravu, hrvatskom pravu, nemačkom pravu, španskom pravu i rumunskom pravu.

28 Obaveza osiguraničnika je u francuskom pravu, u pravu Litvanije. U češkom pravu i portugalskom pravu je to obaveza i ugovarača osiguranja i osiguraničnika.

29 Čl. 188. ZO Bugarske.

30 Niz presuda Lorda Mansfielda u XVIII veku je doprineo da su u engleskom pomorskom osiguranju prihvaćeni određeni pravni instituti, posebno obaveza strogog

savesnosti i poštenja.³¹ Ovaj pristup polazi od toga da osiguravaču ne sme biti uskraćena mogućnost da se blagovremeno upozna sa bitnim činjenicama i da je to njegovo pravo povodom koga nema dodatne obaveze. Osiguravač informacije dobijene od ugovarača osiguranja razmatra u dobroj veri, a teret potpunog i istinitog prikazivanja činjenica je na ugovaraču osiguranja. Odredbe ZOO kojima je uređena ova obaveza zasnivaju se na ovom modelu i u teoriji su ocenjene kao „nepotpune i zastarele“.³²

Ugovarač osiguranja koji je nestručan, posebno ako je potrošač, po pravilu ne može da na odgovarajući način proceni koji su podaci od značaja za procenu rizika za osiguravača. S druge strane, osiguravaču su brojne činjenice značajne za ocenu rizika nepoznate jer ih zna samo zainteresovano lice i ako ih ne sazna, neće moći da na odgovarajući način proceni rizik. Da bi se otklonio mogući nesporazum, kao i nenamerni propusti u prijavi ovih okolnosti, osiguravači su počeli samoinicijativno da sastavljaju upitnike sa pitanjima na koja ugovarač osiguranja treba da odgovori. Ovi upitnici, koje sastavljaju stručnjaci na osnovu znanja i iskustva, pomažu ugovaraču osiguranja da potpuno i tačno prijavi sve činjenice koje su mu poznate s obzirom da ukazuju na to koje su činjenice osiguravaču od značaja za ocenu rizika. Međutim, obaveza obaveštavanja se ne svodi samo na popunjavanje upitnika. Očekuje se da osiguravač bude obavešten o pojedinim bitnim okolnostima i kada nije bilo postavljeno pitanje o tim okolnostima u upitniku.³³ Od ugovarača osiguranja se očekuje da pruži

poštovanja načela *utmost good faith* – maksimalno dobre vere. Ovaj koncept se primenjivao na sve ugovore o osiguranju sve do reforme koja je izvršena 2015. godine.

Ivošević, B., Pejović, Č., 2019, *Pomorsko pravo*, Beograd, Pravni fakultet Univerziteta Union u Beogradu, Javno preduzeće Službeni glasnik, str. 745.

Zakon o pomorskom osiguranju iz 1906. je zahtevao da osiguranik otkrije osiguravaču sve okolnosti kojih je svestan a koje bi uticale na odluku opreznog osiguravača u utvrđivanju premije. Nepridržavanje ove obaveze ima za posledicu pravo osiguravača da poništi ugovor o osiguranju, nezavisno od toga da li ima krivice ugovarača osiguranja ili ne, i bez obzira na to da li su bile u pitanju okolnosti koje su od značaja za procenu štete. Radović, Z. Načelo dobre vere i načelo obeštećenja u osiguranju, *Pravni život*, 11, str. 420; Cohen, R., 2011, Good Faith in Insurance Law: A Redundant Concept, *The Student Journal of Law*, January.

31 Prema opštim pravilima obligacionog prava ugovorne strane su u zasnivanju obligacionih odnosa i ostvarivanju prava i obaveza dužne da se pridržavaju načela savesnosti i poštenja. Čl. 12. ZOO.

32 Čurković, M., 2015, *Osiguranje od izvanugovorne i ugovorne (profesionalne) odgovornosti*, Zagreb, Inženjerski biro, str. 79.

33 Sud u Nemačkoj je smatrao da osiguravač ima pravo da odustane od ugovora kada je pri zaključenju ugovora prečutano da osiguranik ima pozitivan HIV test, iako ovo pitanje nije bilo izričito postavljeno u upitniku. Ivanjko, Š., 2010, Prevare u osiguranju i građanskopravne posledice, *Tokovi osiguranja*, 3, str. 17.

osiguravaču dodatne informacije,³⁴ obaveštenja i pojašnjenja koja su mu poznata, a o kojima nema pitanja u upitniku, kao i da omogući osiguravaču da proveri da li su tačno prijavljene sve okolnosti.³⁵ Prema stavu sudske prakse, osiguravač nije u obavezi da traži od ugovarača osiguranja dopunu i objašnjenje odgovora na postavljena pitanja iz ponude za osiguranje,³⁶ ali on to može učiniti i u praksi to čini.

U teoriji i praksi osiguranja je ocenjeno da je ovaj pristup preterano strog prema ugovaraču osiguranja i da mu nameće nepravedan teret. Vremenom je zauzet stav da bi trebalo primenu ovog načela na određen način ograničiti ili ublažiti sankcije za njegovo kršenje. U savremenim uslovima se smatra da se osiguravač ne može apsolutno oslanjati samo na prijave i komentare osiguranika. U Engleskoj je kroz reformu ugovornog prava osiguranja obaveza poštovanja načela maksimalno dobre vere, za koju je ocenjeno da je suviše u korist osiguravača, zamenjena obavezom poštenog prikazivanja (*fair presentation*) činjenica.³⁷ Ovaj pristup zahteva aktivno angažovanje osiguravača u postupku prikupljanja informacija za ocenu rizika, pre svega obavezom sastavljanja upitnika sa pitanjima na koja treba da odgovori ugovarač osiguranja.

Tekovina potrošačkog prava je da se insistira na tome da se prijava okolnosti značajnih za procenu rizika ne zasniva na subjektivnoj proceni ugovarača osiguranja, već se teret procene važnosti pojedinih okolnosti prebacuje na osiguravača. U Engleskoj je donet poseban zakon kojim su uređena pravila vezana za potrošačka osiguranja.³⁸ Ukinuta je obaveza za potrošača da dobrovoljno samostalno iznosi činjenice značajne za ocenu rizika. Od potrošača se očekuje da preduzme razumne mere kako ne bi dao zavaravajuće izjave. Osiguravač je u obavezi da postavi pitanja, koja moraju biti jasna i precizna, o informacijama koje su bitne za ocenu rizika, odnosno zaključenje ili izmenu ugovora o osiguranju. Pritom su osiguravači u obavezi da objasne potrošaču šta se podrazumeva pod obavezom preduzimanja razumnih mera pri davanju izjave i da ih upozore na to koje su pravne posledice ako dođe do propusta.³⁹ Potrošač je u obavezi da

34 Prema odredbama portugalskog prava obaveza prijave se odnosi i na okolnosti koje nisu pomenute u upitniku. Čl. 24. st. 2. ZR Portugalije.

35 Jankovec, I., 1987. str. 561.

36 Stav iz presude Vrhovnog suda Jugoslavije, Rev. 2359/64 od 23. 10. 1964. Preuzeto od Šulejić, P., 2005, str. 224.

37 *Insurance Act* iz 2015, koji uređuje pravila za nepotrošačka osiguranja. Ivošević, B., Pejović, Č., 2019, str. 746 i 761.

38 *Consumers Insurance (Disclosure and Representations) Act (CIDRA)*, 2012, Zakon o potrošačkom osiguranju (u daljem tekstu: CIDRA).

39 Na uređenje ugovornog prava osiguranja i zaštitu potrošača u Engleskoj se primenjuju i Pravila *Insurance Conduct of Business Sourcebook (ICOBS)* koja je doneo organ nadzora FCA. Detaljnije o primeni ovih pravila: Keglević, A., 2016, str. 151–152.

odgovara na postavljena pitanja iskreno i sa dužnom pažnjom⁴⁰ da bi njegovi odgovori bili potpuni i tačni. Više nije od značaja da li su okolnosti koje su u prijavi izostavljene ili su netačne od značaja za sklapanje ugovora, već se ceni da li je osiguranik dao zavaravajuću izjavu, kao i da li je ova izjava navela osiguravača da sklopi ugovor.⁴¹ Samo u slučaju da dokaže da je u pitanju prevara, osiguravač može da odbije zahtev potrošača za isplatu naknade iz osiguranja.⁴²

U većini zemalja su izvršene određene izmene u zakonima koji uređuju ugovorno pravo osiguranja kako bi ih uskladili sa ovim novim pristupom.⁴³ Ugovarač osiguranja nije više u obavezi da prijavljuje okolnosti značajne za ocenu rizika prema sopstvenoj proceni, već je dužan da odgovori na pitanja koja mu osiguravač postavi u tekstualnoj formi. U većini zemalja⁴⁴ osiguravač je u obavezi da postavi odgovarajuća konkretna pitanja u pisanom obliku na posebnom obrascu. Pravila koja se odnose na (ne)dozvoljena pitanja se razlikuju u uporednom pravu, kao i pravila koji upitnik se smatra (ne)važećim.⁴⁵ Pitanje opšteg tipa ne može da nadoknadi nedostatak informacija koji može da se pojavi pri popunjavanju upitnika.⁴⁶ Ponašanje lica koja zaključuju ugovor o osiguranju mora biti razumno, u skladu sa uobičajenim načinom zaključenja ugovora o osiguranju na tržištu, osiguravač treba da postavlja pitanja koja su objektivno potrebna za ocenu rizika, koja se ne odnose na okolnosti koje su se desile u dalekoj prošlosti i da se ne rukovodi subjektivnim stavovima pri proceni rizika i oceni odgovora na postavljena pitanja.⁴⁷

40 U svakom konkretnom slučaju se procenjuje da li je ispoljena dužna pažnja prema okolnostima. Ima se u vidu, na primer, vrsta ugovora, informativni materijal koji je potrošaču na raspolaganju, da li su i koliko bila jasna i konkretna pitanja osiguravača, da li je u zaključenju ugovora učestvovao zastupnik ili ne. Keglević, A., 2016, str. 224.

41 Keglević, A., 2016, str. 224.

42 Čl. 2. st. 2. CIDRA, 2012.

43 Jedan od osnovnih elemenata reforme nemačkog ugovornog prava osiguranja je bila revizija pravila o predugovornoj obavezi obaveštavanja osiguravača o činjenicama značajnim za ocenu rizika kako bi se uskladila sa savremenim zahtevima za zaštitu potrošača. Wandt, M., Bork, K., 2020, p. 86.

44 Praksa korišćenja upitnika osiguravača nije obavezna u svim zemljama. Final Report PEICL, p. 43.

45 Na primer sud u Francuskoj je doneo odluku da unapred odštampana deklaracija koja je ubačena u ugovor u osiguranju i koju je potpisao ugovarač osiguranja ne predstavlja važeći upitnik na osnovu koga osiguravač može da dokazuje nesavesnost ugovarača osiguranja i da osporava ugovor zbog netačne prijave. Cass. Crim., 10 January 2012, n° 11-81.647, Final Report PEICL, p. 44.

46 Na primer pitanje: Postoje li činjenice ili okolnosti koje bi mogle biti važne za osiguravača, a koje do sada niste spomenuli? Final Report PEICL, p. 44.

47 Wandt, M., Bork, K., 2020, p. 84.

Princip obaveze sastavljanja upitnika i odgovora na pitanja osiguravača je prihvaćen i u odredbama PEICL-a.⁴⁸ U ovom duhu se predlaže dopuna u formulaciji obaveze prijavljivanja okolnosti značajnih za ocenu rizika u srpskom pravu. Tekst se dopunjuje tako da bi ugovarač osiguranja bio dužan da prijavi okolnosti značajne za ocenu rizika „[...] koje su predmet jasnih i preciznih pitanja koja mu postavi osiguravač“.⁴⁹

Upitnici osiguravača moraju biti sačinjeni na trajnom mediju, tako da se, prema oceni nemačkih sudova, smatra nedovoljnim u smislu ispunjenja ove obaveze prikazivanje upitnika na laptopu zastupnika osiguravača, ako nije obezbeđena kompletna dokumentacija ugovaraču osiguranju kojom se on može koristiti.⁵⁰ Nemački osiguravač je ovlašćen da u tekstualnoj formi postavlja dodatna pitanja i traži dodatne podatke sve dok ugovor ne bude zaključen a ugovarač osiguranja je u obavezi da na njih odgovori.⁵¹

Važi pretpostavka da su bitne okolnosti za donošenje odluke osiguravača one činjenice o kojima je osiguravač zahtevao informacije u pisanom obliku, odnosno u formatu koji se može reprodukovati u pisanom obliku, odnosno na trajnom mediju.⁵² Ova pravila se primenjuju prilikom prvog zaključenja ugovora o osiguranju, kao i u slučaju izmene ili obnavljanja ugovora.⁵³ Sa ciljem zaštite interesa slabije ugovorne strane portugalski osiguravač je u obavezi da u postupku pregovora zainteresovanom licu pjasni značaj obaveze prijave okolnosti značajnih za ocenu rizika, posledice kršenja te obaveze, kao i građansko pravne sankcije koje su propisane.⁵⁴

Očekuje se da ugovarač osiguranja na postavljena pitanja odgovori istinito, tačno,⁵⁵ potpuno, precizno i sveobuhvatno.⁵⁶ U španskom pravu

48 Čl. 2:101. st. 1. 2. PEICL.

49 Čl. 1419. st. 1. Prednacrt GZ Srbije. U stavu dva ovog člana se uvodi obaveza osiguravača da u skladu sa zakonom obezbedi podatke koji se odnose na prava ličnosti a koji su mu saopšteni u okviru ispunjenja obaveze predugovornog informisanja.

50 U skladu sa sek. 126b BGB. Wandt, M., Bork, K., 2020, p. 83.

51 Čl. 19. st. 1, druga rečenica ZUO Nemačke. Postavljanje pitanja u pisanom obliku ili trajnom mediju obezbeđuje osiguravaču lakše dokazivanje da je postavio određeno pitanje i da li je i kakav odgovor dobio.

52 Čl. 19. ZUO Nemačke; čl. 440. st. 2. Law of Obligations Act / Võlaõigusseaduses/ Law of Obligations Act ESTONIA /, Zakon o obligacionim odnosima Estonije, (u daljem tekstu: ZOO Estonije).

53 Ovo pravilo izričito navodi čl. 2788. Act No. 89/2012 Coll. the Civil Code, Gradanski zakonik Češke Republike, (u daljem tekstu: GZ Češke). Wandt, M., Bork, K., 2020, str. 83.

54 Čl. 24. st. 4. ZR Portugalije.

55 Čl. 19. ZUO Nemačke; čl. L. 113–2, tač. 2. ZO Francuske; čl. 10. Ley 50/1980, de 8 de octubre, de Contrato de Seguro – Zakon o ugovoru o osiguranju Španije, (u daljem tekstu: ZUO Španije); čl. 2788. GZ Češke.

56 Čl. 188. st. 1. ZO Bugarske.

se ugovarač osiguranja oslobađa obaveze prijave ako mu osiguravač ne dostavi upitnik ili kada upitnik koji mu je dostavljen ne sadrži pitanja o okolnostima koje mogu da utiču na procenu rizika.⁵⁷ Kada je osiguravač pripremio upitnik, on ne može prigovoriti ako je na uopšteno pitanje dobio nejasan odgovor.⁵⁸ Ukoliko u odgovorima nije prečutano ništa bitno, smatra se da je ova obaveza izvršena.⁵⁹

Prijava za osiguranje je ponekad frustrirajuća za ugovarače osiguranja, upitnici osiguravača često imaju veliki broj pitanja koja se ponavljaju kod svakog obnavljanja ugovora.⁶⁰ Ugovarači osiguranja ne žele da odgovaraju na veliki broj pitanja, a osiguravačima su neophodni određeni podaci o osiguranicima i njihovoj imovini. Ponekad ugovarači i ne znaju tačne odgovore na pitanja tipa kada je nekretnina izgrađena, kada je rekonstruisana, da li je dograđivana i sl. U nekim zemljama⁶¹ osiguravači formiraju svoje baze podataka o osiguranicima, odnosno njihovoj imovini na osnovu podataka prikupljenih iz upitnika koji su popunjeni prilikom zaključenja prethodnih ugovora, zahteva za naplatu naknade iz osiguranja i javno dostupnih podataka.⁶² Kada poseduju ovu bazu, osiguravačima je lakše da dođu do pouzdanih podataka, što im pomaže da na odgovarajući način procene rizike vezane za određeni zahtev za osiguranje. Ugovarači osiguranja samo treba da potvrde podatke koji su povučeni iz baze i iskazani u upitniku. Na taj način se smanjuje broj pitanja na koja se mora odgovoriti i smanjuje se rizik da ugovarač osiguranja zaboravi da navede neki podatak koji je značajan, pa da mu možda zbog toga bude osporeno pravo na naknadu iz osiguranja. Ovaj primer bi mogli da slede i srpski osiguravači.

3. PRAVNE POSLEDICE POVREDE OBAVEZE PRIJAVE

Pravne posledice neprijavlivanja ili netačnog prijavljivanja okolnosti značajnih za ocenu rizika prilikom zaključenja ugovora zavise od toga da li je propust učinjen bez namere ili sa namerom. Uobičajene sankcije su, u

57 Čl. 10. st. 1. druga rečenica ZOU Španije.

58 Čl. L. 112–3. st. 4. ZO Francuske.

59 Čl. 2788. GZ Češke.

60 Primera radi za pojedine vrste osiguranja domaćinstva u Velikoj Britaniji upitnik sadrži 50 do 70 pitanja. Barrett, S., Application interrogation, *Insurance Post*, 24. 9. 2018, (<https://www.postonline.co.uk/personal/3763916/analysis-application-interrogation>).

61 To je slučaj u Velikoj Britaniji. Barrett, S., 2018.

62 Kao što su satelitski snimci, urbanistički planovi, podaci o prirodi zemljišta na kome je objekat izgrađen, podaci iz zemljišnih knjiga, podaci za preduzeća o njihovom poslovanju i sl.

zavisnosti od okolnosti slučaja, pravo osiguravača na poništenje ugovora, pravo na povećanje premije i pravo na raskid ugovora. Primenu pojedinih sankcija osiguravač može da koristi samo pod određenim uslovima. Prema odredbama nemačkog prava,⁶³ osiguravač nema pravo da raskine ugovor ni da ga poništi ako je propust u prijavi učinjen grubom nepažnjom i ukoliko bi ugovor zaključio pod drugim uslovima i pored saznanja za neprijavljene okolnosti.⁶⁴

U srpskom pravu i za ugovor o osiguranju važi opšti objektivni prekluzivni rok za prestanak prava na poništaj ugovora od tri godine,⁶⁵ dok za osporavanje ugovora sa sankcijom raskida ili izmenu premije nema ograničenja u vidu prekluzivnog roka. Nemački osiguravač nema pravo da se poziva na netačnu prijavu i da preduzme mere u cilju sprovođenja zakonom predviđenih sankcija po proteku roka od pet godina od dana zaključenja ugovora. Ovaj rok je deset godina ako je povreda prijavljivanja izvršena namerno ili podmuklo.⁶⁶ Ovo ograničenje je u skladu sa načelom dobre vere i obezbeđenja pravne sigurnosti za osiguranike. Ukoliko osiguravač ne preduzme aktivnosti u okviru zakonskih prekluzivnih rokova kako bi realizovao neko od prava koja su mu priznata zbog kršenja obaveze prijave, ugovor o osiguranju se konvalidira.

Pravila o posledicama u slučaju kršenja obaveze prijave se primenjuju i u slučajevima zaključenja ugovora o osiguranju u ime i za račun drugoga, ili u korist trećeg, ili za tuđi račun, ili za račun koga se tiče, ako su ova lica znala za netačnost prijave ili prećutkivanje okolnosti od značaja za ocenu rizika.⁶⁷ Kada se ugovor zaključuje preko punomoćnika ili na trošak trećeg lica, prema odredbama bugarskog prava, smatraće se dovoljnim osnovom za namernu netačnost prijave da je neprijavljena okolnost bila poznata osiguraniku ili njegovom punomoćniku ili trećem licu, i to bilo kome od ovih lica.⁶⁸

U slučajevima kada ugovarač osiguranja ovlasti neko lice da u njegovo ime popuni upitnik osiguravača, snosiće posledice kršenja ove obaveze od strane njegovog punomoćnika.⁶⁹ Pitanja koja u svom upitniku sastavlja

63 Ocena je da su odredbe o obavezama obaveštavanja i sankcijama u slučaju kršenja ove obaveze u nemačkom pravu sačinjene na prilično složen način tako da nije postignut cilj da se pojednostave pravna pravila u ovom delu. Wandt, M., Bork, K., 2020, p. 86.

64 Čl. 19. st. 4. ZUO Nemačke.

65 Čl. 117. ZOO.

66 Čl. 21. st. 3. ZUO Nemačke.

67 Čl. 910. ZOO; čl. 1423. Prednacrta GZ Srbije.

68 Čl. 189. ZO Bugarske.

69 U praksi je bilo slučajeva da je punomoćnik naknadno uneo netačne podatke u odgovoru na pitanje na koje ugovarač osiguranja nije odgovorio. Bilo je i slučajeva da je ugovarač blanko potpisao upitnik, punomoćnik ga je popunio, ali ga nije dao na

broker osiguranja, prema stavu nemačkog suda, ne mogu se smatrati pitanjima osiguravača u smislu odredbe člana 19. VVG-a, s obzirom na to da ova odredba zahteva izričito da osiguravač postavlja pitanja, tako da pogrešno prikazivanje činjenica u upitniku brokera ne predstavlja povredu obaveze prijavljivanja i ne povlači zakonske sankcije. Smatra se da broker može pomoći osiguravaču u formulisanju pitanja, ali osiguravač ne može biti izuzet od toga da samostalno postavlja pitanja ugovaraču osiguranja.⁷⁰

Kada je ugovor zaključen preko zastupnika osiguranja, posebno ako je on popunjavao prijavu za osiguranje, ako je uz to upitnik nejasan ili nije dovoljno pojašnjeno koje se činjenice smatraju bitnim od strane zastupnika, može nastati problem. U Nemačkoj se smatra da nije ispunjena zakonska obaveza osiguravača da na odgovarajući način omogući ugovaraču osiguranja da mu saopšti bitne okolnosti ako zastupnik osiguravača samostalno popunjava upitnik osiguravača i podstiče podnosioca prijave za osiguranje da ga potpiše, a ne daje mu mogućnost da pre toga pročita pitanja i odgovore koje je zastupnik uneo.⁷¹ U Portugaliji, osiguravač kada zaključi ugovor, osim u slučaju prevare ugovarača osiguranja/osigurani-ka, ne može da osporava ugovor pozivajući se na neku činjenicu za koju je njegov zastupnik u trenutku zaključenja ugovora znao da nije tačna ili da je izostavljena.⁷² Naime, odgovarajuća saznanja koja ima ili je morao da ih ima zastupnik osiguravača smatraće se i saznanjima osiguravača.⁷³ Prilikom primene odredaba o obavezi prijave okolnosti značajnih za ocenu rizika i sankcija za kršenje ove obaveze, kod ugovora koji u Nemačkoj zaključi zastupnik osiguranja uzima se u obzir znanje i podmuklost kako zastupnika tako i osigurani-ka. Samo ako se ni jednom od njih ne može staviti na teret namera ili gruba nepažnja, osiguranik se može pozivati na to da obaveza nije prekršena namerno ili grubom nepažnjom.⁷⁴

Prema odredbama srpskog prava, zastupnik osiguranja ima ovlašćenje da prima izjave upućene osiguravaču, što podrazumeva da prima i izjave o okolnostima značajnim za ocenu rizika.⁷⁵ Predlaže se da se ovlašćenja zastupnika osiguranja detaljnije urede u srpskom pravu.⁷⁶ U okviru ovog

saglasnost ugovaraču osiguranja, a uneo je netačne podatke. Römer, Langheid, 2014, *VG Kommentar*, München, Beck. Prema Unan, S., 2016, p. 28.

70 The *Oberlandesgericht Hamm* (OLG – German Higher Regional Court). Prema: Wandt, M., Bork, K., 2020, p. 84.

71 Wandt, M., Bork, K., 2020, p. 83.

72 Čl. 24. st. 3. tač. d) ZR Portugalije.

73 Čl. 3:101. PEICL. Zastupnik osiguranja je ovlašćen da prima izjave upućene osiguravaču.

74 Čl. 20. ZUO Nemačke.

75 Čl. 906. st. 1. ZOO. Osiguravač može drugačije odrediti obim zastupnikovih ovlašćenja.

76 Čl. 1418. Prednacrta GZ Srbije.

člana se predviđa da u slučaju da je zastupnik osiguranja posredovao u zaključenju ugovora „teret dokazivanja u pogledu povrede obaveze prijavljivanja ili povrede drugih dužnosti od strane ugovarača osiguranja, odnosno osiguranika snosi osiguravač“.

3.1. IZUZECI OD PRIMENE SANKCIJE

U srpskom pravu je propisano da se osiguravač ne može pozivati na netačnost ili nepotpunost prijave ako su mu u času zaključenja ugovora netačno prijavljene ili izostavljene informacije⁷⁷ bile poznate ili mu nisu mogle biti nepoznate.⁷⁸ Sud je smatrao da osiguravaču nisu mogle biti nepoznate okolnosti koje su značajne za ocenu rizika kada je osiguravaču poznata vrsta delatnosti kojom se osiguranik bavi.⁷⁹ To će biti, na primer, u slučaju da je osiguravač ili njegov zastupnik izvršio proveru prijave okolnosti značajnih za ocenu rizika uvidom na licu mesta ili na drugi odgovarajući način. U Litvaniji je pravo osiguravača na procenu rizika pre zaključenja ugovora utvrđeno kao zakonsko pravo i propisano je na koji način ga osiguravač može koristiti.⁸⁰

Ovo važi i u slučaju kad je osigurač saznao za te okolnosti za vreme trajanja osiguranja, a nije se koristio zakonskim ovlašćenjima.⁸¹ Ovo rešenje je prihvaćeno i u odredbama PEICL-a u slučaju da je izostavljena informacija osiguravaču bila ili morala biti poznata.⁸² U estonskom pravu se izričito navodi da nema obaveze obaveštavanja osiguravača o okolnostima koje su mu poznate ili koje ugovarač osiguranja može razumno da pretpostavi da su poznate osiguravaču.⁸³ Portugalski osiguravač se ne može pozvati da je načinjen propust u informisanju ako u prijavi nisu navedene okolnosti koje su poznate osiguravaču, posebno kada su one javne i opštepoznate.⁸⁴ Prema odredbama belgijskog prava, ugovarač osiguranja nije u obavezi da prijavi okolnosti koje su osiguravaču poznate.⁸⁵

77 U Skici je ovaj izuzetak bio predviđen samo za nenamerne propuste. Čl. 889. st. 1. Skice. Konstantinović, M., 1996, *Obligacije i ugovori, Skica za zakonik o obligacijama i ugovorima*, NIU Službeni list SRJ, Beograd (u daljem tekstu: Skica).

78 Čl. 911. ZOO; čl. 19. st. 5. druga rečenica ZUO Nemačke.

79 Presuda Privrednog apelacionog suda, Pž. 658/2010(2) od 7. 4. 2010. godine.

80 Osiguravač ima pravo da pregleda imovinu i po potrebi angažuje veštaka. Čl. 6.994. GZ Litvanije.

81 Čl. 911. ZOO; čl. 1425. Prednacrt GZ Srbije. U Skici je bilo predviđeno da se ovaj izuzetak primenjuje ako osiguravač nije koristio zakonska ovlašćenja u roku od mesec dana od dana kada je za njih saznao. Čl. 889. st. 2. Skice.

82 Čl. 2:103. st. 1. tač. d. PEICL.

83 Čl. 440. st. 2. ZOO Estonije.

84 Čl. 24. st. 3. tač. e) ZR Portugalije.

85 Čl. 58. st. 1. druga rečenica ZO Belgije.

Posebna zaštita slabijoj ugovornoj strani se pruža u slučaju da ugovarač propusti da odgovori na pojedina pitanja, a osiguravač ipak zaključi ugovor. U tom slučaju, osim u slučaju prevare, osiguravač u Luksemburgu, Belgiji, Portugaliji, Litvaniji ne može se pozivati na ovu okolnost kao na propust osiguranika.⁸⁶ Neodgovaranje na pitanje iz upitnika bez prikrivanja bitnih okolnosti rizika ne može biti razlog za jednostrani otkaz ugovora o osiguranju, njegovu izmenu ili odbijanje isplate naknade prema odredbama bugarskog prava.⁸⁷ Smatra se da je ovo rešenje pravično s obzirom na to da osiguravač tada ima mogućnost da odustane od zaključenja ugovora ako osiguranik nije odgovorio na postavljeno pitanje.⁸⁸ U Portugaliji osiguravač ne može da se poziva na neprecizan odgovor na pitanje koje je formulisano na suviše uopšten način, kao i na očiglednu nedoslednost ili kontradiktornost iz odgovora u upitniku.⁸⁹

Odredbama PEICL-a⁹⁰ je predviđeno da se neće primenjivati sankcije predviđene za povredu obaveze davanja informacija ukoliko na pitanje nije pružen odgovor ili je očigledno da pružena informacija nije tačna ili je nepotpuna, ako je izostavljena ili je data informacija koja nije od suštinskog značaja za razumnu odluku osiguravača u vezi sa zaključenjem ugovora ili ako je osiguravač naveo ugovarača da poveruje da je određena informacija takve prirode da ne mora biti prijavljena.

Promena koja se predlaže u srpskom pravu značajno poboljšava rešenje iz ZOO-a. Propisane sankcije se ne primenjuju⁹¹ u vezi sa pitanjem na koje nije odgovoreno ili datom informacijom koja je očigledno nepotpuna ili netačna; informacijom koja je trebalo da se prijavi ili informacijom koja je data netačno, koja nije bila bitna za razložnu odluku osigurača da uopšte zaključi ugovor ili da to učini prema ugovorenim uslovima; informacijom uz pomoć koje je osigurač naveo ugovarača osiguranja da poveruje da informaciju nije trebalo prijaviti; ili informacijom sa kojom je osigurač bio ili morao biti upoznat.

3.2. SANKCIJE U SLUČAJU NENAMERNOG PROPUSTA U PRIJAVI

Neki zakonodavci ograničavaju prava osiguravača u slučaju nenamernih propusta u prijavi okolnosti od značaja za ocenu rizika. Kada ugovor

86 Čl. 11. st. 2. ZUO Luksemburga; čl. 58. st. 2. ZO Belgije; čl. 24. st. 3. tač. a) ZR Portugalije; čl. 6.993. st. 3. i 4. GZ Litvanije.

87 Osim u slučaju namernog netačnog prijavljivanja. Čl. 188. ZO Bugarske.

88 To je slučaj u nemačkom pravu i praksi. Ivanjko, Š., 2010, str. 17.

89 Čl. 24. st. 3. tač. b) i c) ZR Portugalije.

90 Čl. 2:103. PEICL.

91 Čl. 1421. Prednacrta GZ Srbije. U tekstu ovog člana je izostavljena rečca „ne“, tako da stoji „primenjuje se“, a treba da stoji „ne primenjuje se“.

o osiguranju stupi na snagu, osiguravač u Luksemburgu nema pravo da se poziva na nenamerne propuste ili netačnosti u prijavama ugovarača osiguranja ili osiguranika, s tim da se mogu ugovorom sporazumeti da osiguravač zadrži pravo osporavanja u periodu do godinu dana.⁹²

U većini prava se osiguravaču omogućava da se pozove na nenameru netačnost prijave i preduzme određene aktivnosti tim povodom, što je slučaj i u srpskom pravu. Osiguravač ima mogućnost da predloži povećanje premije osiguranja srazmerno većem riziku ili da izjavi da raskida ugovor.⁹³ Ovim pravima osiguravač se može koristiti u određenom roku od mesec dana⁹⁴ do tri meseca⁹⁵ od dana saznanja za netačnost ili nepotpunost prijave. U rumunskom pravu se propisuje da osiguravač ima ova prava ukoliko nesavesnost osiguranika, odnosno ugovarača osiguranja ne može da se dokaže.⁹⁶ U francuskom pravu se naglašava da ove posledice nastupaju ukoliko je osiguravač propust u prijavi utvrdio pre nastupanja osiguranog slučaja.⁹⁷ Da bi nemački osiguravač koristio svoja zakonska prava po osnovu propusta u prijavi osiguranika, osim u slučaju prevare, mora u posebnom saopštenju u pisanom obliku upozoriti osiguranika na posledice povrede obaveze prijavljivanja.⁹⁸ U belgijskom pravu osiguravač u slučaju nenamernog propusta u prijavi koja je izvršena u upitniku osiguravača ima pravo prvenstveno da traži izmenu ugovora, a pravo na otkaz ugovora samo ako pruži dokaz da ne bi osigurao konkretan rizik.⁹⁹

U srpskom pravu se predlaže izmena tako da u slučaju povrede ove obaveze osiguravač ima mogućnost da predloži „razumnu izmenu ugovora ili da otkáže ugovor“. Svoju odluku treba da saopšti ugovaraču osiguranja pismenim putem u roku od mesec dana od dana saznanja ili od dana kada je postalo očigledno da je ugovarač osiguranja prekršio svoju obavezu. Osiguravač u obaveštenju mora da navede koje su pravne posledice njegove odluke,¹⁰⁰ kako bi ugovarač osiguranja mogao da uzme u obzir i ovu činjenicu.

3.2.1. Raskid ugovora o osiguranju

Pravo na raskid ugovora omogućava osiguravaču da ne snosi rizik koji ne želi da prihvati u pokriće.¹⁰¹ U većini prava uslov da bi osiguravač

92 Čl. 101. ZUO Luksemburga.

93 Čl. 909. ZOO. Isto i u uporednom pravu.

94 Čl. 909. st. 1. ZOO.

95 Čl. 26. st. 1. ZR Portugalije.

96 Čl. 2204. GZ Rumunije.

97 Čl. L. 113–9. ZO Francuske.

98 Čl. 19. st. 5. ZUO Nemačke.

99 Čl. 60. st. 1. ZO Belgije.

100 Čl. 1429. st. 1. i 2. Prednacrta GZ Srbije.

101 Radović, Z., 2012, str. 423.

mogao da raskine ugovor je da ne bi preuzeo u osiguranje rizik da su mu u momentu zaključenja ugovora bile poznate okolnosti koje je naknadno saznao. U nekim pravima se zahteva da osiguravač dokaže da ne bi osigurao rizik¹⁰² da bi mogao da otkáže ugovor. Osiguravač u Portugaliji može da raskine ugovor uz obrazloženje da ne bi zaključio ugovor ni u kom slučaju za pokriće rizika u vezi sa kojim je prekršena obaveza prijave.¹⁰³ U Španiji osiguravač mora obavestiti ugovarača osiguranja da otkazuje ugovor slanjem obaveštenja, što mora učiniti i srpski osiguravač bez odlaganja.¹⁰⁴

Ugovor u slučaju raskida u srpskom pravu prestaje po isteku četrnaestog dana od kada je saopštena ova izjava, odnosno u Portugaliji po isteku 30 dana od slanja obaveštenja o otkazu.¹⁰⁵ Otkaz ugovora u Rumuniji i Francuskoj stupa na snagu po proteku deset dana po prijemu obaveštenja o otkazu.¹⁰⁶ Pravilo je da osiguravač ima pravo na naplatu premije do dana otkaza ugovora.¹⁰⁷

Predlaže se izmena u srpskom pravu ukoliko je ugovarač osiguranja bio savestan prilikom kršenja obaveze prijave. Osiguravač u tom slučaju ne bi mogao da otkáže ugovor, osim ako dokaže da ne bi ni zaključio ugovor da je znao za spornu okolnost.¹⁰⁸ Otkaz ugovora bi proizvodio dejstvo mesec dana posle prijema pismenog obaveštenja od strane ugovarača osiguranja.¹⁰⁹

Pojedini zakoni ograničavaju pravo osiguravača na raskid ugovora. Osiguravač u Estoniji ne može da raskine ugovor u slučaju 1) da je znao da je informacija netačna ili je znao za okolnosti o kojima nije dobio informaciju; 2) ako za propust u prijavi informacija ili davanje netačnih informacija nije kriv ugovarač osiguranja; 3) ako su pre nastanka osiguranog slučaja prestale da postoje okolnosti o kojima nije data informacija ili je data netačna informacija; 4) da se osiguravač odrekao prava na odustanak od ugovora.¹¹⁰ Osiguravač u ovom slučaju može da zahteva

102 Čl. 60. st. 1. podst. 3. ZO Belgije.

103 Osiguravač je u obavezi da vrati srazmerni deo premije – *pro rata temporis*. Čl. 26. st. 1. tač. b) i st. 2. ZR Portugalije.

104 Čl. 10. st. 2. ZOU Španije; čl. 909. st. 2. ZOO.

105 Čl. 909. st. 2. ZOO; čl. 26. st. 1. tač. b) i st. 2. ZR Portugalije.

106 Čl. 2204. GZ Rumunije; čl. L. 113–9. ZO Francuske.

107 Osiguravač je u obavezi da vrati srazmerni deo premije – *pro rata temporis*. Čl. 909. st. 3. ZOO; čl. 10. st. 2. ZOU Španije; čl. 26. st. 3. ZR Portugalije; čl. 2204. GZ Rumunije; čl. L. 113–9. ZO Francuske.

108 Čl. 1429. st. 4. Prednacrt GZ Srbije.

109 „Otkaz ugovora proizvodi dejstvo mesec dana posle prijema pismenog obaveštenja iz stava 1. od strane ugovarača osiguranja, a izmena stupa na snagu u skladu sa sporazumom stranaka.“ (čl. 1429. st. 5. Prednacrt GZ Srbije.

110 Čl. 441. st. 2. ZOO Estonije.

plaćanje veće premije u roku od mesec dana od dana saznanja za određene činjenice.¹¹¹

3.2.2. Predlog za povećanje premije osiguranja ili izmenu ugovora

Kada proceni da bi svakako zaključio ugovor o osiguranju i sa drugačijim obimom rizika samo sa povećanom premijom, osiguravač će da predloži ugovaraču osiguranja izmenu ugovora. Ovaj pristup je prihvaćen i u srpskom i u uporednom pravu. U principu uslov je da je kršenje obaveze prijave učinjeno nenamerno, mada nema smetnji da osiguravač ovo učini i kada je učinjeno namerno kršenje obaveze prijave. U uporednom pravu se razlikuju dužina roka u kome osiguravač ima ovlašćenje da se koristi ovim pravom i da predloži ugovaraču izmenu ugovorenih uslova, odnosno povećanje premije. Rok se računa od dana saznanja za netačnost. U srpskom, nemačkom i belgijskom pravu rok je mesec dana,¹¹² u Litvaniji je rok dva meseca¹¹³ u bugarskom pravu je propisan rok od dve nedelje.¹¹⁴

Ugovarač osiguranja ima mogućnost da prihvati predlog osiguravača za izmenu ugovora ili izmenu premije, da ga izričito odbije ili da na ponudu ne odgovori.

Period u kome se može koristiti ovim pravima računa se od momenta kada je primio ponudu osiguravača za izmenu ugovorenih uslova. Dužina ovog perioda je različito određena u uporednom pravu. U srpskom pravu je četrnaest dana,¹¹⁵ dve nedelje je u bugarskom pravu,¹¹⁶ u belgijskom pravu je mesec dana,¹¹⁷ u Litvaniji je rok mesec dana, odnosno dva meseca kod osiguranja života.¹¹⁸ Osiguravač u Portugaliji može da predloži izmenu ugovora i da rok ugovaraču osiguranja za izjašnjenje ili davanje protivponude ne može biti kraći od 14 dana.¹¹⁹

Prema predlogu za izmenu u srpskom pravu ugovarač osiguranja bi imao rok od mesec dana, od dana prijema obaveštenja, da se izjasni ako ne želi da prihvati predlog za izmenu uslova ugovora. Ukoliko ugovarač osiguranja ne odbije predlog osiguravača za izmenu, ugovor će nastaviti

111 Čl. 441. st. 4. Povećanje premije može da traži u skladu sa odredbama člana 460. ZOO Estonije.

112 Čl. 909. st. 1. ZOO; čl. 21. st. 1. ZUO Nemačke; čl. 60. st. 1. podst. 2. i 4. ZO Belgije.

113 Čl. 6.993. st. 5. GZ Litvanije.

114 Čl. 190. st. 1. ZO Bugarske.

115 Čl. 909. st. 2. ZOO.

116 Čl. 190. st. 2. ZO Bugarske.

117 Čl. 60. st. 1. podst. 2. i 4. ZO Belgije.

118 Čl. 6.993. st. 5. GZ Litvanije.

119 Čl. 26. st. 2. ZR Portugalije.

da traje prema predloženim izmenama, koje stupaju na snagu u skladu sa sporazumom stranaka.¹²⁰ Mišljenja smo da ovo nije odgovarajuće rešenje. Očekuje se izričito odbijanje ugovarača osiguranja da izmena ugovora ne bi proizvela pravno dejstvo. Za svaku izmenu ugovora je potrebno da se postigne saglasnost volja. Čutanje ugovarača osiguranja, posebno zbog toga što on nije stručnjak, ne može da se smatra saglasnošću na ponudu osiguravača za izmene ugovora.¹²¹ Posebno jer je predviđena obaveza osiguravača da predloži razumnu izmenu ugovora, ali ne i da obrazloži u ponudi razloge za izmenu i osnov obračuna premije, niti je predviđena obaveza osiguravača da upozori ugovarača osiguranja na njegova prava. U uporednom pravu se zahteva da osiguravač obrazloži svoju ponudu, da ostavi rok za izjašnjenje na svoju ponudu za izmene ugovora, upozna ugovarača osiguranja sa njegovim pravima i da, zavisno od toga da li će ponuda biti prihvaćena ili ne, koristi ovlašćenje da odluči da li će ostati pri ugovoru ili će ga raskinuti. Smatramo da bi u tom smislu trebalo korigovati ovu odredbu.

Kada ugovarač osiguranja prihvati promene koje je predložio osiguravač, važno je od kada one stupaju na snagu. Prema odredbama nemačkog prava, ako osiguranik nije kriv za kršenje obaveze prijave, novi uslovi deluju retroaktivno od početka perioda osiguranja na zahtev osiguravača.¹²² U belgijskom pravu izmene imaju dejstvo od kada je osiguravač saznao za propust.¹²³ U srpskom pravu trenutno nije ovo precizirano tako da ugovorne strane same to uređuju prema uslovima iz ponude osiguravača, a to je najčešće retroaktivno od dana zaključenja ugovora.

Osiguravač ima pravo da otkáže, odnosno raskine ugovor u slučaju da ugovarač osiguranja izričito odbije ili ne prihvati predlog za izmenu ugovora. Bugarski osiguravač je u obavezi da pisanim putem obavesti ugovarača osiguranja da otkazuje ugovor.¹²⁴ U belgijskom pravu osiguravač stiče pravo da otkáže ugovor u roku od petnaest dana po proteku roka u kome je ugovarač osiguranja mogao da se izjasni o ponudi.¹²⁵ U Portugaliji ugovor prestaje da proizvodi pravna dejstva u roku od dvadeset dana po prijemu obaveštenja o otkazu.¹²⁶ U srpskom pravu je predviđeno da ugovor prestaje po samom zakonu ako ugovarač osiguranja u roku

120 Čl. 1429. st. 3. i 5. Prednacrta GZ Srbije.

121 Prema opštim pravilima obligacionog prava, čutanje ponuđenog ne znači prihvatanje ponude. Čl. 42. st. 1. i 2. ZOO.

122 Čl. 19. st. 4. ZUO Nemačke.

123 Čl. 60. st. 1. podst. 2. i 4. ZO Belgije.

124 Čl. 190. st. 2. ZO Bugarske.

125 Čl. 60. st. 1. podst. 4. ZO Belgije.

126 Čl. 26. st. 2. ZR Portugalije.

od četrnaest dana ne prihvati predlog.¹²⁷ Prema predlogu izmena u srpskom pravu, ako ugovarač osiguranja odbije predlog za izmenu ugovora, osiguravač stiče pravo da otkáže ugovor u roku od mesec dana od dana prijema pisanog obaveštenja ugovarača osiguranja o odbijanju predložene izmene.¹²⁸ Nije jasno definisano kada nastupa dejstvo otkaza ugovora osiguravača,¹²⁹ tako da bi ovu odredbu trebalo bolje formulisati.

U slučaju raskida ugovora, osiguravač je u obavezi da vrati srazmerni deo premije koji je primio za ceo period osiguranja, a za period za koji više ne snosi pokriće.¹³⁰ Iako Prednacrt GZ Srbije ne predviđa odredbu u kojoj se izričito utvrđuje obaveza osiguravača na povraćaj srazmernog dela premije za period za koji ne snosi rizik nakon raskida ugovora, to je nesporna pravna posledica raskida ugovora.

Posebna prava ugovarača osiguranja su predviđena u nemačkom pravu s obzirom na to da je odluka osiguravača o povećanju premije obavezujuća za osiguranika. Kada osiguravač poveća premiju za više od 10% ili isključi zaštitu rizika za neprijavljenu okolnost, osiguranik može da otkáže ugovor u roku od mesec dana od dana prijema saopštenja od osiguravača bez otkaznog roka. Osiguravač je u obavezi da ukaže osiguraniku na ovo njegovo pravo.¹³¹

U uporednom pravu se po pravilu predviđaju sankcije za ugovarača osiguranja za slučaj da je prijava okolnosti uticala na to da je rizik ocenjen kao rizik manjeg značaja i da je zato naplaćena viša premija. Međutim, usled pogrešne prijave ugovarača osiguranja može rizik da bude „pre-cenjen“ i da bude obračunata i naplaćena viša premija od odgovarajuće. Ovu situaciju prepoznaje estonsko pravo. Ugovarač osiguranja ima pravo da zahteva smanjenje premije osiguranja i u slučaju ako je veća premija ugovorena zbog toga što je ugovarač osiguranja prijavio pogrešne informacije o okolnostima koje povećavaju osiguranik rizik.¹³² U Bugarskoj, svaka ugovorna strana može predložiti izmenu ugovora nakon saznanja za nenamernu netačnu prijavu bitne okolnosti za ocenu rizika koja nije bila poznata ugovornim stranama.¹³³

127 Čl. 909. st. 2. ZOO.

128 Čl. 1429. st. 3. Prednacrt GZ Srbije.

129 „Otkaz ugovora proizvodi dejstvo mesec dana posle prijema pismenog obaveštenja iz stava 1 od strane ugovarača osiguranja. U stavu 1 se ne govori o obaveštenju ugovarača osiguranja.“ (čl. 1420. st. 5. Prednacrt GZ Srbije).

130 Čl. 909. st. 3. ZOO; čl. L. 113–9. ZO Francuske; čl. 190. st. 3. ZO Bugarske; čl. 26. st. 1. tač. b), st. 2. ZR Portugalije.

131 Čl. 19. st. 6. ZUO Nemačke.

132 Čl. 462. ZOO Estonije.

133 Čl. 190. st. 1. ZO Bugarske.

3.3. SANKCIJE U SLUČAJU NAMERNOG PROPUSTA PRIJAVE

U toku pregovora strane su dužne da se ponašaju lojalno, korektno i da se uzdrže od svake prevare.¹³⁴ Kada je namerno načinjena netačna prijava ili prećutana neka okolnost značajna za ocenu rizika, a osiguravač da je znao za ove činjenice ne bi zaključio ugovor o osiguranju prema odredbama srpskog prava, ugovor je rušljiv.¹³⁵ Nemački osiguravač ima pravo na poništaj ugovora zbog podmukle prevare.¹³⁶ Osiguravač u Estoniji ima pravo da poništi ugovor ako je došlo do lažnog prijavljivanja činjenica.¹³⁷ Prema odredbama PEICL-a,¹³⁸ osiguravač u slučaju prevare ima ovlašćenje da poništi ugovor ukoliko ga je prevarno ponašanje ugovarača osiguranja navelo da zaključi ugovor o osiguranju.

U francuskom pravu kada je učinjena namerna ili nenamerna netačna prijava ili neprijavljivanje činjenica, ukoliko takvo prikazivanje činjenica menja suštinu rizika ili narušava procenu osiguravača i onda kada ta opasnost nije uticala na nastanak štete, ugovor se poništava.¹³⁹ U Skici profesora Konstatinovića je kao pravna posledica zlonamerne netačne prijave bila predviđena ništavost, kao u francuskom pravu.¹⁴⁰ U rumunskom pravu u slučaju netačne prijave ili svesnog prećutkivanja osiguranika/ugovarača osiguranja okolnosti koje bi odvratile osiguravača od zaključenja ugovora ili ga navele da zaključi ugovor pod drugačijim uslovima da su mu one bile poznate, ima za posledicu ništavost ugovora. Ugovor se smatra ništavim i onda kada netačna prijava ili prećutkivanje nisu imali nikakvog uticaja na nastanak osiguranog rizika.¹⁴¹ Ista sankcija je propisana i u belgijskom pravu u slučaju da je namerno propuštanje ove obaveze dovelo osiguravača u zabludu u vezi sa elementima za procenu rizika.¹⁴² U slučaju da se utvrdi da je osiguranik znao da je informacija lažna, osiguravač u Litvaniji ima pravo da se pozove na ništavost ugovora, osim ako su okolnosti koje su prikrivene prestale pre nastupanja osiguranog slučaja ili nisu na njega uticale.¹⁴³

134 Orlić, M., 1993, str. 30.

135 Čl. 908. st. 1. ZOO.

136 Čl. 22. ZUO Nemačke.

137 Čl. 441. st. 5. ZOO Estonije.

138 Čl. 2:104. PEICL.

139 Čl. L. 113–8, st. 1. i 4. ZO Francuske. Ove odredbe se ne primenjuju na osiguranje života.

140 Skica, čl. 886. st. 1.

141 Čl. 2204. GZ Rumunije.

142 Čl. 59. st. 1. ZO Belgije.

143 Čl. 6.993. st. 4. GZ Litvanije.

U slučaju da je svoju obavezu prijavljivanja ugovarač osiguranja prekršio sa namerom ili grubom nepažnjom, nemački osiguravač ima pravo da otkáže ugovor,¹⁴⁴ a isto pravo ima i bugarski osiguravač ako ne bi zaključio ugovor da je znao za namerno prećutanu okolnost.¹⁴⁵ Osiguravač u Estoniji može odustati od ugovora ako su namerno prikrivene okolnosti koje nisu bile obuhvaćene pitanjima iz upitnika osiguravača, a koje su bitne okolnosti za odluku osiguravača da zaključí ugovor o osiguranju pod određenim uslovima.¹⁴⁶

Smatra se da se tada radi o prevari¹⁴⁷ sa namerom da se osiguravač navede na zaključenje ugovora koji inače ne bi zaključio. Prema predlogu iz Skice formulacija je bila drugačija, tako da je bilo bitno da je povreda ove obaveze dovela osiguravača u situaciju da mu usled toga „[...] rizik izgleda drugačiji ili manji“.¹⁴⁸ Na osiguravaču je teret dokazivanja postojanja namere, odnosno prevare, što je u praksi teško dokazati, osim kada je prevara očigledna. Naime, samo prećutkivanje neke činjenice nije uvek prevara,¹⁴⁹ ako nije u suprotnosti sa načelom savesnosti i poštenja.¹⁵⁰ Da bi se netačna prijava ili prećutkivanje kvalifikovalo kao prevara, neophodno je da je počinjena svesno od strane ugovarača osiguranja i da je takva prijava navela osiguravača da deluje u zabludi prilikom zaključenja ugovora. Ova dva uslova moraju biti kumulativno ispunjena tako da se ova odredba po formulaciji razlikuje od opštih pravila o prevari.¹⁵¹ Netačna

144 Čl. 19. st. 3. ZUO Nemačke.

145 Čl. 189. st. 1. ZO Bugarske.

146 Čl. 441. st. 3. ZOO Estonije.

147 Ovo je samo jedan od oblika prevare u osiguranju. Brojni oblici prevare se pojavljuju u postupku prijave štete lažnim prikazivanjem činjenica bitnih za ocenu osnovanosti zahteva i visinu naknade iz osiguranja.

148 Čla. 886. st. 1. Skice.

149 Na objektu koji je bio osiguran je izbio požar. Osiguravač je odbio da izvrši isplatu naknade iz osiguranja smatrajući da je ugovor ništav jer je ugovarač osiguranja prilikom zaključenja ugovora predstavio sebe kao vlasnika iako je vlasnik njegovu nevenčana supruga. Sud je odbio da proglaší ugovor ništavim jer osiguravač nije dokazao nameru prevare, niti je objasnio i dokazao kako je činjenica da vlasnik nekretnine nije ugovarač osiguranja imala uticaj na osigurane rizike i da je davanje lažne izjave uticalo na odluku osiguravača da zaključí ugovor o osiguranju. Francuski kasacijski sud, 2. građansko odeljenje, 13 septembar 2007, br. 1411. F-D; objavljeno u L' Argus de L'Assurance– HORS SERIE, 2007, str. 9, *Osiguranje*, 7–8/2009.

150 Ivanjko, Š., 2010, str. 16.

151 Jankovec, I., u: Perović, S., Stojanović, D., (ur.), 1980, *Komentar Zakona o obligacionim odnosima*, Gornji Milanovac, Pravni fakultet Kragujevac, Kulturni centar, komentar uz čl. 908, str. 798. Prema opštim pravilima u slučaju prevare može se zahtevati poništaj i onda kada zabluda nije bitna. Čl. 65. st. 1. ZOO. Pojedini autori imaju suprotan stav i smatraju da je nebitno da li se radi o bitnoj zabludi u građanskopravnom smislu. Ivanjko, Š., 2010, str. 17.

informacija ne mora sama po sebi da bude obmanjujuća. Bitno je da ova informacija stvara pogrešno uverenje kod osiguravača. U slučaju spora, sud procenjuje da li je u konkretnom slučaju netačna ili nepotpuna prijava imala takav značaj da je uticala tako da osiguravač prihvati u pokriće rizik koji inače u situaciji da su mu bile poznate sve okolnosti ne bi prihvatio ili ne, odnosno pod kojim uslovima bi ga možda prihvatio, a potom i da li se radi o prevarnoj prijavi okolnosti.¹⁵²

Osiguravač ima pravo da zadrži naplaćene premije i da zahteva isplate premije za period osiguranja u kome je tražio poništenje ugovora.¹⁵³ Prema odredbama PEICL-a, osiguravač ima pravo da zadrži pravo na naplatu dugovane premije.¹⁵⁴ U Portugaliji osiguravač ima pravo na iznos premije sve do isteka ugovora ako je namerno kršenje obaveze obaveštavanja bilo sa namerom sticanja neke prednosti.¹⁵⁵ U francuskom pravu osiguravač ima pravo da zadrži plaćene premije i sve dugujuće premije na ime naknade štete.¹⁵⁶ U rumunskom pravu osiguravač ima pravo na naplatu premije do trenutka saznanja za razlog ništavosti.¹⁵⁷

Pravo osiguravača da traži poništaj ugovora o osiguranju je njegovo pravo, a ne obaveza. Ako proceni da bi ugovor za njega bio prihvatljiv uz plaćanje većeg iznosa premije, on se može opredeliti i za tu opciju. Bugarsko pravo i u slučaju namerne netačne prijave omogućava osiguravaču, ukoliko bi zaključio ugovor pod drugačijim uslovima, da zahteva njegovu izmenu u roku od mesec dana od dana saznanja za navedenu okolnost. Smatraće se da je ugovor otkazan ako osiguranik u roku od dve nedelje od dana prijema ne prihvati predlog osiguravača za izmenu ugovora, s tim da osiguravač ima pravo na naplatu premije do momenta otkaza.¹⁵⁸

3.3.1. Rok za poništaj ugovora

Da bi se obezbedila pravna sigurnost i izbeglo da neizvesnost o sudbini ugovora o osiguranju predugo traje, osiguravač mora da saopšti svoju odluku da će da traži poništaj, otkaz ili da će odustati od ugovora u zakonskom roku. U uporednom pravu rok za preduzimanje aktivnosti osiguravača se

152 Pak, J., 2002, *Prevare u osiguranju imovine i lica, Tokovi osiguranja*, 1, str. 5.

153 Čl. 908. st. 2. ZOO. U slučaju da je ugovor ništav (čl. 59. st. 2. ZO Belgije). Isto osim ako je osiguravač ili njegov zastupnik postupao namerno ili sa grubom nepažnjom (čl. 25. st. 4. ZR Portugalije). Za period do otkaza ugovora u bugarskom pravu (čl. 189. ZO Bugarske).

154 Čl. 2:104. PEICL.

155 Čl. 25. st. 5. ZR Portugalije.

156 Čl. L. 113–8. st. 2. ZO Francuske.

157 Čl. 2204. GZ Rumunije.

158 Čl. 189. ZO Bugarske.

računa od dana saznanja za netačnost prijave ili za prećutkivanje i on je u nekim pravima mesec dana,¹⁵⁹ dva meseca prema odredbama PEICL-a,¹⁶⁰ dok je u pojedinim pravima tri meseca.¹⁶¹ Objektivni rok za odustanak od ugovora u Estoniji je tri godine od dana zaključenja ugovora.¹⁶²

Odredbama ZOO nije jasno precizirano da prekluzivni rok za zahtev za poništaj ugovora o osiguranju iznosi tri meseca od dana saznanja za namernu netačnost ili nepotpunost prijave. Naime, obaveza obaveštavanja ugovarača osiguranja o odluci osiguravača da namerava da poništi ugovor nije dovoljna da se poništaj ugovora realizuje, jer osiguravač za ostvarenje ovog zahteva mora podneti tužbu sudu. U teoriji je zauzet stav da je ovaj rok od tri meseca subjektivni prekluzivni rok u kome osiguravač mora obavestiti ugovarača osiguranja o svojoj odluci i u kome može da se obrati sudu sa zahtevom za poništaj ugovora,¹⁶³ što je potvrđeno i u sudskim odlukama.¹⁶⁴ Smatra se da je skraćenje ovog roka u odnosu na opšti rok za poništaj ugovora opravdano zbog specifičnosti ugovora o osiguranju koji se po pravilu zaključuje za period od godinu dana, a nekada je, na primer kod imovinskih osiguranja, njegovo trajanje i kraće. Pored toga, osigurani slučaj može da se dogodi svakog trenutka tako da samo u ovom skraćenom roku ima praktičan značaj poništenje ugovora o osiguranju.¹⁶⁵ Mišljenja smo da je ovo tumačenje odgovarajuće prirodi ugovora o osiguranju koji se zaključuje po pristupu, koji je ugovor dobre vere, da je osiguravač stručnjak i da je potrebno da se što pre razreši situacija u pogledu sudbine ugovora. Prema stavu pojedinih praktičara i sudija ovu odredbu treba tumačiti tako da je osiguravač u obavezi da u roku od tri meseca saopšti ugovaraču osiguranja da namerava da koristi ovo svoje pravo i da time obezbeđuje pravo na podnošenje tužbe za poništaj ugovora.¹⁶⁶ U pojedinim sudskim odlukama je prihvaćen stav da se na poništaj ugovora o osiguranju

159 Čl. 189. st. 1. ZO Bugarske; čl. 442. ZOO Estonije; čl. 19. st. 3, čl. 21. st. 1. ZUO Nemačke.

160 Čl. 2:104. PEICL.

161 Čl. 908. st. 3. ZOO. Isto i čl. 932. st. 3. Zakona o obveznim odnosima, *Narodne novine*, br. 35/05, 41/08, (u daljem tekstu: ZOO Hrvatske). Uz uslov da nije nastao osigurani slučaj (čl. 25. st. 2. ZR Portugalije).

162 Čl. 442. ZOO Estonije.

163 Jankovec, I., 1987, str. 560. Sokal, V., 1989, Primena odredaba Zakona o obligacionim odnosima u osiguranju lica, *Pravni život*, 2–3, str. 504. Vasiljević, M., 1991, *Trgovinsko pravo – privredno pravo*, Beograd, str. 435. Pavić, D., 2009, str. 202.

164 Belanić, L., 2018, str. 369.

165 Jankovec, I., 1980, *Komentar ZOO*, str. 798.

166 Čl. 908. st. 3. ZOO. Veljković, D., 2005, *Komentar Zakona o obligacionim odnosima*, Beograd, Poslovni biro, str. 828.

života primenjuju rokovi zastarelosti za rušljive ugovore iz člana 117. ZOO¹⁶⁷ a ne rok iz člana 908, stav 3.¹⁶⁸

Promena koja se predlaže u srpskom pravu daje pravo osiguraču da otkáže ugovor i zadrži sve dospele premije, ako ga je ugovarač osiguranja povodom svojih obaveza da prijavi okolnosti od značaja za ocenu rizika na prevaru naveo da zaključi ugovor. Obaveštenje o otkazu ugovora bi osiguravač bio u obavezi da dostavi ugovaraču osiguranja u zakonom propisanoj formi u roku od dva meseca pošto sazna za prevaru.¹⁶⁹ Mišljenja smo da ova promena nije odgovarajuća. Naime, umesto poništaja ugovora osiguravač ima pravo otkaza, odnosno raskida ugovora. Pored toga predlaže se kraći subjektivni rok u kome osiguravač ima pravo na otkaz, a to je dva meseca od saznanja, a sada važeći rok je tri meseca što mislimo da je opravdano kada se radi o namernom kršenju obaveze informisanja. Ukoliko se ostane pri ovom rešenju da se ugovor otkazuje, to bi dalo mogućnost za zloupotrebe osiguravača. Naime, nameru ugovarača osiguranja da prevari osiguravača netačnom prijavom osiguravač ne bi morao da dokazuje. Teret dokaza bi bio prebačen na ugovarača osiguranja, osiguranika ili korisnika osiguranja da u sudskom postupku dokazuje i zahteva ostvarenje svoga prava, što je za njih nepovoljnije. Ako bi kao sankcija ostalo pravo osiguravača na poništaj ugovora, što smatramo boljim rešenjem, trebalo bi precizirati prekluzivni subjektivni rok u trajanju od tri meseca u kome se osiguravač može obratiti sudu sa zahtevom za poništaj ugovora, s tim da bude u obavezi da pre podnošenja tužbe obavesti o svojoj odluci ugovarača osiguranja.

3.4. AKO JE NASTUPIO OSIGURANI SLUČAJ

Može se dogoditi, a to je u praksi čest slučaj, da osigurani slučaj nastane pre nego što je utvrđena netačnost ili nepotpunost prijave, ili nakon toga ali pre raskida ugovora, odnosno postizanja sporazuma o povećanju premije. Po pravilu osiguravači otkrivaju netačnost i nepotpunost prijave

167 Prema opštim pravilima subjektivni rok za poništaj rušljivih ugovora je godinu dana od dana saznanja za razlog rušljivosti. Čl. 117. st. 1. ZOO.

168 Osiguravač je tražio poništaj ugovora o osiguranju života zbog prećutane okolnosti značajne za ocenu rizika, konkretno prećutane činjenice bolesti osiguranog lica od čijih posledica je preminuo. Presuda Osnovnog suda u Novom Sadu broj P 4659/2015 od 28. 12. 2016. Presuda prvostepenog suda je potvrđena odlukom Višeg suda. Preuzeto od Žagar, K., Poništaj ugovora o osiguranju života sa osvrtnom na sudsku praksu, u: Jovanović, S., Marano, P., (ur.), 2020. *Moderni aspekti zakonskog regulatornog koncepta osiguranja*, Udruženje za pravo osiguranja, str. 51.

169 Čl. 1422. Prednacrta GZ Srbije. Na isti način čl. 2:104. PEICL.

tek kada nastupi osigurani slučaj u postupku likvidacije štete ili u postupku revizije rizika u toku trajanja ugovora o osiguranju.

U tom slučaju u većini prava naknada iz osiguranja se smanjuje u srazmeri između stope plaćenih premija i stope premija koje bi trebalo platiti prema stvarnom riziku, s tim da pojedina prava uslovljavaju primenu ovog pravila.¹⁷⁰ Ukoliko okolnosti o kojima estonski osiguravač nije dobio informaciju nisu uticale na nastanak osiguranog slučaja i ne dovode do gašenja ili ograničenja obaveze osiguravača, i u slučaju da osiguravač odustane od ugovora posle nastupanja osiguranog slučaja, osiguravač je u obavezi da ispuni obaveze iz ugovora. Pri obračunu naknade iz osiguranja uzima se u obzir kolika je plaćena premija u odnosu prema premiji koja bi trebala biti plaćena da su osiguravaču bile poznate određene okolnosti o kojima nije obavješten.¹⁷¹ U belgijskom pravu, ako je ugovarač osiguranja bio savestan a šteta nastupi pre izmene ugovora ili stupanja na snagu otkaza ugovora, osiguravač je dužan da ispuni svoju obavezu.¹⁷²

U Španiji osiguravač nema obavezu da plati naknadu iz osiguranja ako je ugovarač osiguranja postupio prevarno ili sa grubom nepažnjom,¹⁷³ a u Portugaliji u slučaju namernog kršenja obaveze.¹⁷⁴ U nekim zemljama, ako osiguravač dokaže da ne bi nikako osigurao konkretan rizik čija je prava priroda otkrivena nakon nastanka štete, on nema obavezu plaćanja naknade, ali je dužan da vrati plaćene premije.¹⁷⁵ Ako nastane osigurani slučaj, bugarski osiguravač može u celosti ili delimično da odbije da isplati naknadu iz osiguranja samo ako je netačno prijavljena ili prikrivena okolnost uticala na nastanak osiguranog slučaja.¹⁷⁶

U hrvatskom pravu je primenjeno jedinstveno rešenje. Naime, propisano je da je osiguravač u obavezi da plati naknadu iz osiguranja ako do dana podnošenja zahteva za poništaj ugovora nastupi osigurani slučaj.¹⁷⁷ Ovo je nova odredba koja nije preuzeta iz odredaba ZOO-a i ukazuje se da

170 Čl. 909. st. 4. ZOO. Isto ako je netačnost prijave uticala samo na povećanje iznosa štete (čl. 189. i 190. ZO Bugarske; ako osigurani slučaj nastupi pre nego što osiguravač pošalje obavještenje o otkazu primenjuje se ovo pravilo u Španiji (čl. 10. st. 3. ZOU Španije); kada je dokazano da je u pitanju netačna prijava ili je prećutana bitna informacija (čl. 2204. GZ Rumunije); primenjuje se ako je ugovarač bio nesavestan (čl. 60. st. 3. podst. 1. ZO Belgije); ako je nastao osigurani slučaj na čije je posledice uticala činjenica nenamernog kršenja obaveze prijave (čl. 26. st. 4. tač. a) ZR Portugalije).

171 Čl. 442. ZOO Estonije.

172 Čl. 60. st. 2. ZO Belgije.

173 Čl. 10. st. 4. ZOU Španije.

174 Čl. 25. st. 3. ZR Portugalije.

175 Čl. 60. st. 3. podst. 2. ZO Belgije. Isto čl. 26. st. 4. tač. b) ZR Portugalije.

176 Čl. 189. ZO Bugarske.

177 Čl. 932. st. 2. ZOO Hrvatske.

je ovo rešenje jedinstveno u uporednom pravu.¹⁷⁸ U teoriji je ova odredba kritikovana kao nedorečena i nejasna s obzirom na to da se ne pravi razlika da li je namerno prećutana činjenica u uzročnoj vezi sa nastankom štete ili ne.¹⁷⁹ Smatra se da osiguranik ne bi smeo da izvlači korist iz svog prevarnog postupanja,¹⁸⁰ što formulacija ovog člana omogućava. S druge strane, kada je izvršena nenamerna netačnost prijave, osiguravač je ovlašćen da isplati naknadu iz osiguranja u srazmeri sa premijom koja je plaćena i koja bi trebala biti plaćena prema stvarnom riziku.¹⁸¹

U srpskom pravu se predlažu određene izmene koje podrazumevaju utvrđivanje da li bi osiguravač zaključio ugovor ili ne da je znao za činjenicu koja je na neodgovarajući način prijavljena ili je izostavljena i uticala je na pogrešnu procenu rizika. Prema ovom predlogu, ne postoji obaveza osigurača na isplatu nadoknade iz osiguranja pod uslovom da osiguravač ne bi zaključio ugovor da je znao za određenu činjenicu. To će biti u slučaju da osigurani slučaj bude prouzrokovan nekim elementom rizika koji se može podvesti pod nemarno neprijavlivanje ili pogrešno predstavljanje rizika od strane ugovarača osiguranja. Ukoliko bi osiguravač zaključio ugovor uz višu premiju ili prema drugačijim uslovima, nadoknada iz osiguranja plaća se srazmerno ili u skladu sa tim uslovima.¹⁸²

4. ZAKLJUČAK

Obaveza predugovornog obaveštavanja osiguravača o okolnostima značajnim za ocenu rizika je tradicionalno utvrđena u zakonima koji uređuju ugovor o osiguranju. Nakon pregleda uporednopravnih rešenja o uređenju ove obaveze, možemo konstatovati da su pravila o obavezama ugovarača osiguranja i sankcijama u slučaju povrede ove obaveze slična, ali da ima i bitnih razlika. Ova pravila su značajno transformisana u uporednom pravu i prilagođena novom pristupu koji podrazumeva aktivno angažovanje osiguravača u postupku prikupljanja informacija za ocenu rizika, pre svega obavezom sastavljanja upitnika sa pitanjima na koja treba da odgovori ugovarač osiguranja. Boljem položaju slabije ugovorne strane doprinosi obaveza osiguravača da ugovaraču osiguranja dostavi pisana obaveštenja koja moraju da sadrže obrazloženje odluka i u kome mora da ukaže ugovaraču osiguranja na njegova prava i na pravne posledice.

178 Gorenc, V. *et al.*, 2005, str. 1406.

179 Gorenc, V. *et al.*, 2005, str. 1406.

180 Pavić, D., 2005, str. 204.

181 Čl. 933. st. 4. ZOO Hrvatske.

182 Čl. 1420. st. 6. i 7. Prednacrta GZ Srbije.

Nesporno je da je potrebno osavremeniti pravila ZOO-a u vezi sa obavezom prijave okolnosti značajnih za ocenu rizika i sankcija zbog kršenja ove obaveze. Analiza je pokazala da su predložene izmene u srpskom pravu dobrim delom usklađene sa savremenim rešenjima iz uporednog prava i odredbama PEICL-a. U radu smo ukazali gde se i na koji način predložena pravila mogu dopuniti i poboljšati. Uporednopravna rešenja koja smo naveli kao primer u ovom radu mogu biti inspirativna za kreatora Građanskog zakonika Srbije i doprineti da se poboljšaju kvalitetni predlozi iz Prednacrtu GZ Srbije.

LITERATURA

1. Belanić, L., Obveza prijave značajnih okolnosti za procjenu rizika prilikom sklapanja ugovora o osiguranju, u: Petrović, Z., Čolović, V. (ur.), 2018, *Odgovornost za štetu, naknada štete i osiguranje*, Institut za uporedno pravo, Beograd, Valjevo.
2. Vaughan, E., Vaughan, T., 2000. *Osnove osiguranja: upravljanje rizicima*, Zagreb, Mate.
3. Vasiljević, M., 1991, *Trgovinsko pravo – privredno pravo*, Beograd.
4. Veljković, D., 2005, *Komentar Zakona o obligacionim odnosima*, Beograd, Poslovni biro.
5. Vujović, R., 2009. *Upravljanje rizicima i osiguranje*, Beograd, Univerzitet Singidunum.
6. Gorenc, V. et al., (ur.), *Komentar Zakona o obveznim odnosima*, 2005, Zagreb, RRIF plus.
7. Ivančević, K., Dokument s informacijama o proizvodu osiguranja, u: Petrović, Z., Čolović, V. (ur.), 2018, *Odgovornost za štetu, naknada štete i osiguranje*, Beograd, Valjevo, Institut za uporedno pravo.
8. Ivanjko, Š., 2010, Prevare u osiguranju i građanskopravne posledice, *Tokovi osiguranja*, 3.
9. Ivošević, B., Pejović, Č., 2019, *Pomorsko pravo*, Beograd, Pravni fakultet Univerziteta Union u Beogradu, Javno preduzeće Službeni glasnik.
10. Jankovec, I., 1987, *Ugovori u privredi*, Beograd, Centar za radničko samoupravljanje.
11. Jankovec, I., u: Perović, S., Stojanović, D. (ur.), 1980, *Komentar Zakona o obligacionim odnosima*, Pravni fakultet Kragujevac, Kulturni centar, Gornji Milanovac.
12. Keglević, A., 2016. *Ugovorno pravo osiguranja*, Zagreb, Školska knjiga.
13. Konstantinović, M., 1996, *Obligacije i ugovori, Skica za zakonik o obligacijama i ugovorima*, Beograd, NIU Službeni list SRJ.
14. Orlić, M., 1993, *Zaključenje ugovora*, Beograd, Institut za uporedno pravo.
15. Pak, J., 2002, Prevare u osiguranju imovine i lica, *Tokovi osiguranja*, 1.
16. Pavić, D., 2009, *Ugovorno pravo osiguranja*, Zagreb, TECTUS.
17. Radović, Z., Načelo dobre vere i načelo obeštećenja u osiguranju, *Pravni život*, 11.

18. Sokal, V., 1989, Primena odredaba Zakona o obligacionim odnosima u osiguranju lica, *Pravni život*, 2–3.
19. Šulejić, P., 2005, *Pravo osiguranja*, Beograd, Dosije.
20. Ćurković, M., 2015, *Osiguranje od izvanugovorne i ugovorne (profesionalne) odgovornosti*, Zagreb, Inženjerski biro.
21. Žagar, K., Poništaj ugovora o osiguranju života sa osvrtom na sudsku praksu, u: Jovanović, S., Marano, P., (ur.), 2020, *Moderni aspekti zakonskog regulatornog koncepta osiguranja*, Udruženje za pravo osiguranja.
22. Unan, S., 2016. Some issues related to the content of the policyholder's pre-contractual duty of disclosure – general view, *Evropska revija za pravo osiguranja*, 1.

PROPISI

1. Act No. 89/2012 Coll. the Civil Code – Građanski zakonik Češke Republike, (<http://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?r=2012&cz=89>).
2. *Consumers Insurance (Disclosure and Representations) Act (CIDRA)*, 2012.– Zakon o potrošačkom osiguranju, (<https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2012/6/contents/enacted>).
3. Decreto-Lei n.º 72/2008, *Diário da República*, 1.ª série, N.º 75, 16 de Abril de 2008, With the amendments implemented by Law no. 147/2015 – Zakon Republike Portugalije, (<https://dre.pt/application/dir/pdf1sdip/2008/04/07500/0222802261.pdf>).
4. Civil code of the Republic of Lithuania 18 July 2000 No VIII-1864 – Građanski zakonik Republike Litvanije, poslednji put izmenjen 12. 4. 2011, No XI-1312.
5. Codul civil al României Romania Civil Code, Građanski zakonik Rumunije iz 2009. godine, (<http://aida.org.uk/pdf/Romania.pdf>).
6. Gesetz über den Versicherungsvertrag (Versicherungsvertragsgesetz – VVG) – Zakon o ugovorima o osiguranju Republike Nemačke, German Insurance Contract Act 2008. English version available at http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_vvg.
7. Law of Obligations Act / Võlaõigusseaduses/ Law of Obligations Act ESTONIA / – Zakon o obligacionim odnosima Estonije, (<https://www.riigiteataja.ee/en/eli/506112013011/consolide>).
8. Ley 50/1980, de 8 de octubre, de Contrato de Seguro – Zakon o ugovoru o osiguranju Španije, (<http://www.dgsfp.mineco.es/sector/documentos/legislacion/2013/LEY%2050.1980,%20DE%208%20DE%20OCTUBRE,%20DE%20CONTRATO%20DE%20SEGURO.pdf>).
9. Loi du 27 juillet 1997 sur le contrat d'assurance – Zakon o ugovoru o osiguranju Luksemburga od 24 jula 1997. godine, (http://www.caa.lu/uploads/documents/files/Loi_ContratAssurance_1997-07-27_coord_2020-01-01.pdf).
10. French Insurance Code – Zakonik o osiguranju Francuske, (<http://aida.org.uk/pdf/French%20Insurance%20Code%202004.pdf>).
11. Prednactr Građanskog zakonika Republike Srbije, 2016, *Pravni život*, 5–6.

12. Republic of Bulgaria, Insurance code, December 8, 2005 – Zakonik o osiguranju Bugarske, (<http://www.aida.org.uk/pdf/Bulgarian%20Insurance%20Code%202005.pdf>).
13. Restatement of European Insurance Contract Law, *Principles of European Insurance Contract Law*, (PEICL) 1. novembar 2015, (www.restatement.info).
14. The Law of 4 April 2014 “on insurance”, *The Belgian State Gazette (Moniteur Belge)* of 30 April 2014 – Zakon o osiguranju Kraljevine Belgije.
15. Zakon o obligacionim odnosima (ZOO), *Sl. list SFRJ*, br. 29/78, 39/85, 45/89 i 57/89, *Sl. list SRJ*, br. 31/93, *Sl. list SCG*, br. 1/03 – Ustavna povelja (ZOO).
16. Zakon o obveznim odnosima, *Narodne novine*, br. 35/05, 41/08.

SUDSKA PRAKSA

1. Cass. Crim., 10 January 2012, n° 11–81.647, Final Report PEICL, p. 44.
2. Francuski kasacijski sud, 2. građansko odeljenje, 13. septembar 2007, br. 1411. F-D; obj. u *L'Argus de L'Assurance– HORS SERIE*, 2007, str. 9, *Osiguranje*, 7–8/2009.
3. Presuda Privrednog apelacionog suda, Pž. 658/2010(2) od 7. 4. 2010. godine.
4. The *Oberlandesgericht Hamm* (OLG – German Higher Regional Court. Prema: Wandt, M., Bork, K., 2020.

IZVORI SA INTERNETA

1. Barrett, S., Application interrogation, *Insurance Post*, 24. 9. 2018, pp. 67–70, (<https://www.postonline.co.uk/personal/3763916/analysis-application-interrogation>).
2. Cohen, R., 2011, Good Faith in Insurance Law: A Redundant Concept, *The Student Journal of Law*, January, (<http://www.sjol.co.uk/issue-1/good-faith-in-insurance-law>).
3. *Insurance Conduct of Business Sourcebook* (ICOBS), (<https://www.fca.org.uk/firms/insurance-conduct-business-sourcebook-icobs>).
4. Wandt, M., Bork, K., 2020. Disclosure duties in German insurance contract law, *ZVersWiss* 109, Springer, (<https://doi.org/10.1007/s12297-020-00462-0>).

OSTALI IZVORI

1. Final Report of the Commission Expert Group on European Insurance Contract Law, European Union, 2014, (<https://www.mpipriv.de/1102853/eicl-finalreport.pdf>).

DISCLOSURE DUTIES IN INSURANCE CONTRACT

Katarina B. Ivančević

ABSTRACT

In this paper, the author considers issues related to the pre-contractual obligation of the insurance policyholder to report to the insurer circumstances significant for the risk assessment. The aim of this paper is to compare the provisions of the The Law on Contract and Torts (LCT), proposals for changes in Serbian law envisaged in the Preliminary Draft of the Civil Code of the Republic of Serbia with solutions from comparative law and the provisions of the Principles of European Insurance Contract Law (PEICL). The analysis showed that it is necessary to update the solutions from the LCT and that the proposed changes, in terms of special rules regarding the obligation to report circumstances relevant to risk assessment to the insurer, are largely in line with modern solutions in comparative law and PEICL. The author points out that the proposed solutions can be supplemented and improved.

Key words: disclosure duty, risk, precontractual duty, circumstances, insurance, breach, sanctions.

Dostavljeno Uredništvu: 19. aprila 2021. godine

Prihvaćeno za objavljivanje: 11. juna 2021. godine